

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

NIBIO OPPDRAGSRAPPORT | NIBIO COMMISSIONED REPORT

VOL.: 1 nr.: 22, 2015

SKJØTSELSPLAN FOR SLÅTTEMARK

Tverrvassgården, Rana kommune, Nordland

Annette Bär
Tjøtta

FORORD

Denne rapporten beskriver skjøtelsesplan i samsvar med handlingsplan for slåttemark. Arbeidet er utført på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland og grunneieren. Planen omfatter en områdebeskrivelse med beskrivelse av naturgrunnlag, artsmangfold, vegetasjonstyper, bruksregime og tilstand, samt at den gir faglig funderte anbefalinger for skjøtsel av slåttemark på Tverrvassgården i Rana kommune. Naturtypeklassifisering og -beskrivelsen baserer seg på metodikk i DN-håndbok 13-2007 og oppdaterte faktaark for naturtypen.

Generell del (A) er fra skjøtelsesplanmalen, og angir mål og retningslinjer for slåttemarker i Norge generelt. Del A er således ikke forfattet av undertegnede.

Takk til Fylkesmannen i Nordland og grunneier for samarbeid og verdifull informasjon til prosjektet.

Tjøtta, 28.11.2015

Annette Bär

Prosjektleder

NIBIO, Tjøtta

INNHOLD

SAMMENDRAG	6
A. GENERELL DEL - SLÅTTEMARK	7
Slåttemarksutforminger i Nord-Norge	7
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker	8
B. SPESIELL DEL: TVERRVASSGÅRDEN 1	10
SØKBARE EGENSKAPER	10
OMRÅDEBESKRIVELSE	11
B. SPESIELL DEL: TVERRVASSGÅRDEN 2	13
SØKBARE EGENSKAPER	13
OMRÅDEBESKRIVELSE	14
B. SPESIELL DEL: TVERRVASSGÅRDEN 3	16
SØKBARE EGENSKAPER	16
OMRÅDEBESKRIVELSE	17
SKJØTSELSPLAN	19
KILDER	22
VEDLEGG	23
VEDLEGG 1 – KART MED AREALAVGRENSNING	24
VEDLEGG 2 – KART MED SKJØTSELSTILTAK	25
VEDLEGG 3 – OVERSIKT OVER DELAREALER PÅ TVERRVASSGÅRDEN	26
VEDLEGG 4 – BILDER	27

NIBIONORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

TITTEL/TITLE

SKJØTSELSPLAN FOR SLÅTTEMARK. TVERRVASSGÅRDEN, RANA KOMMUNE,
NORDLAND

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

ANNETTE BÅR

DATO/DATE:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKT NR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
20.11.2015	Åpen	630016	
RAPPORT NR. /REPORT NO.:	ISBN-NR./ ISBN-NO:	ANTALL SIDER/ NUMBER OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NUMBER OF APPENDICES:
1 (22) 2015	978-82-17-01477-5	29	4

OPPDRAKSGIVER/EMPLOYER:	KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:
Fylkesmannen i Nordland, Miljøvernavdeling	Ingvild Gabrielsen

STIKKORD/KEYWORDS:	FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:
Slåttemark, utvalgt naturtype, skjøtsel, tiltak, artsmangfold, restaurering	Kulturlandskap og biologisk mangfold

SAMMENDRAG:

Rapporten gir en beskrivelse av slåttemarka på Tverrvassgården i Rana kommune, og anbefalt skjøtsel. På Tverrvassgården er det registrert tre naturbaselokaliteter som hver består av mange slåttemarksteiger av henholdsvis nasjonal (A), regional (B) og lokal (C) verdi. Beskrivelsen av artssammensetning og vegetasjonstyper i slåttemarkene baserer seg på kartlegging i 2009. Slåttemarkene er middels til svært artsrike avhengig av kalkpåvirkning, fuktighetsforhold, jorddybde og gjødslingsgrad.

For at arealene holdes i god hevd er det viktig å sikre årlig sen slått med påfølgende hesjing. Bruk av husdyrgjødsel skal unngås i de mest verdifulle arealene og der det ikke har blitt gjødslet tidligere. Anbefalt bruk av slåtteutstyr er avhengig av helningsgrad, fuktighet, jorddybde og teigstørrelse og er nærmere spesifisert i skjøtelsesplanen. Det vil være positivt å tynne skog i mellom slåttemarkene for å skape spredningskorridorer og et mer åpent landskapsbilde.

LAND/COUNTRY:	Norge
FYLKE/COUNTY:	Nordland
KOMMUNE/MUNICIPALITY:	Rana
STED/LOKALITET:	Tverrvassgården

GODKJENT / APPROVED

PROSJEKTLEDER / PROJECT LEADER

NAVN/NAME_____
NAVN/NAME

SAMMENDRAG

Rapporten gir en beskrivelse av slåttemarka på Tverrvassgården i Rana kommune, og anbefalt skjøtsel. På Tverrvassgården er det registrert tre naturbaselokaliteter som hver består av mange slåttemarksteiger av henholdsvis nasjonal (A), regional (B) og lokal (C) verdi. Beskrivelsen av artssammensetning og vegetasjonstyper i slåttemarkene baserer seg på kartlegging i 2009. Slåttemarkene er middels til svært artsrike avhengig av kalkpåvirkning, fuktighetsforhold, jorddybde og gjødslingsgrad.

For at arealene holdes i god hevd er det viktig å sikre årlig sen slått med påfølgende hesjing. Bruk av husdyrgjødsel skal unngås i de mest verdifulle arealene og der det ikke har blitt gjødslet tidligere. Anbefalt bruk av slåtteutstyr er avhengig av helningsgrad, fuktighet, jorddybde og teigstørrelse og er nærmere spesifisert i skjøtelsesplanen. Det vil være positivt å tynne skog i mellom slåttemarkene for å skape spredningskorridorer og et mer åpent landskapsbilde.

A. GENERELL DEL - SLÅTTEMARK

Slåttemarker er arealer som blir regelmessig slått. Semi-naturlig slåttemark, eller såkalt natureng, er slåttemarker som er formet gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. De er ofte overflateryddet, men ikke oppdyrket og tilsådd i seinere tid, og ikke eller meget lite gjødslet. De blir slått seint i sesongen. Slåttemarkene blir eller ble gjerne høstbeitet og kanskje også vårbeitet. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer noe fra sted til sted og hvor man er i landet. Slåttemark er urte- og grasdominert og oftest meget artsrik. Den kan være åpen eller tresatt.

Tresatte slåttemarker med styvingstrær som blir høstet ved lauving er i dag meget sjeldne. Slike såkalte lauvenger ble gjerne beitet om våren, slått en gang seint om sommeren og høstbeitet. I tillegg ble greinene på trærne høstet til lauvfôr med et tidsintervall på 5-8 år. I gammel tid spilte også myr en viktig rolle som slåttearealer (slåttemyr). De fleste jordvannsmyrene i Norge har tidligere vært slått, men myrslåtten opphørte i stor grad for lenge siden og forekom bare noen få steder fram til slutten av 1950-årene. Gjengroingen av slåttemyr går imidlertid gjerne langsomt så flere myrer bærer i dag fortsatt preg av denne høstingen. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrer som fortsatt er i hevd.

De ulike slåttemarkene tilhører våre mest artsrike naturtyper med meget stor betydning også for andre organismer enn karplanter. Rundt 70 prosent av våre dagsommerfugler er for eksempel knyttet til åpen engvegetasjon (særlig urterik slåttemark) og en rekke vadefugler bruker strandenger (slått eller beita) som hekkeområder og rasteplasser ved trekk. I tillegg har slåttemarker stor betydning for mange truede beitemarksopper. Slåttemarker kan ikke erstattes av beitemarker fordi de inneholder vegetasjonstyper og flere arter som ikke opprettholdes av beite. I sammenligning med beitemarker har slåttemarker høyest artsmangfold per m² og også de største bestandene av flere truede engarter. Gjennom historien har de vært, og vil også i framtiden være, viktige ”levende genbanker”. I tillegg er de bærekraftige økosystemer som har vært et nøkkelement i norsk landbruk i tusener av år. I løpet av 1900-tallet har de imidlertid blitt blant våre mest truede naturtyper.

Slåttemarksutforminger i Nord-Norge

Den store variasjonen i vår slåttemarksvegetasjon i Norge er foreløpig bare delvis kartlagt. I det følgende har vi likevel forsøkt å peke på noen utforminger av slåttemarksvegetasjon som kan sees som karakteriske for Nord-Norge og dermed gir denne regionen et særskilt forvaltningsansvar. Vi gir også eksempler på noen verdifulle lokaliteter.

I Nordland finnes fine dunhavreenger med forekomst av bl.a. rødflangre, brudespore, vill-lin, harerug, fjellfrøstjerne og jåblom på skjellsand. Slik eng er tidligere registrert bl.a. på Kjerringøy, Bodø kommune. Ved Kvarv i Sørfold fantes en annen utforming av dunhavreeng med arter som gulmaure, gjeldkarve og småengkall (Norderhaug 1988). Boreal slåtteeng (G7) finnes også i Nord-Norge, men her mangler sørlige arter (Fremstad & Moen 2001). Artsrike kalkenger finnes bl.a. på Skogsholmen i Vega kommune. Skogstorkenebb-ballblomeng (G13) er karakteristiske for Nord-Norge og tidligere registrert bl.a. ved Jarfjorden i Finnmark med forekomst av bl.a. flere marikåpearter, sølvbunke, fjelltimotei, hvitbladtistel, gulaks, ryllik,

småengkall og harerug (Norderhaug 1988). Enger med et spesielt artsinventar er Finnmarksfrøstjerneeng og silkenellikeng (G9) som er registrert i Talvik og Anarjohka i Alta respektive Porsanger, Lebesby, Tana og Sør-Varanger (Alm et al. 1994, Fremstad & Moen 2001). Eksempler i god hevd finnes sannsynligvis ikke lenger, men svakt gjengrodde engar med mye finnmarks-frøstjerne og/eller russkjeks er registrert. Ved Makkenes i Vadsø finnes fine slåttemarkslokaliteter som nå beites. Artsrike rester av tidligere slåttemark i tilknytning til sanddynesystemer (dyneeng W2a,b) finnes fortsatt i Nord-Norge bl.a. i Finnmark. De har imidlertid ikke vært i bruk på lang tid (Vibekke Vange pers. medd.).

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker

Skjøtsel

Beste måten å skjøtte ei gammel artsrik eng på, er å følge opp den tradisjonelle driftsforma, uten gjødsel og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noe fra sted til sted avhengig av klima og høyde over havet. Derfor er det viktig å finne ut hva som har vært vanlig på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet fra gammelt av. Slått før 10. juli var imidlertid meget sjeldent.

En bør benytte lett redskap (ljà, tohjuls motorisert slåmaskin eller lettere traktor der det er mulig). Graset må bakketørkes/ev. hesjes før det fjernes. Bakketørkinga viktig for at frøa til engartene både skal få modne ferdig og bli liggende igjen på enga når høyet samles sammen og kjøres vekk.

Enkelte steder har engene i tillegg vært beitet, enten vår eller høst eller begge deler. Bare beiting kan imidlertid ikke erstatte slått, men er det eneste mulighet for skjøtsel i en periode, er storfebeiting det mest skånsomme. De velger ikke ut "godbitene" slik sauene gjør. Beitepresset må i tilfelle ikke være for stort, og en må vente seg noe manuell etterrydding. Der en har tidligblomstrende arter som til eksempel søstermarhånd, er det særlig viktig at en unngår vårbeite.

Restaurering

Når det gjelder restaurering av engar som er i gjengroing og utvidelse av eksisterende slåtteareal er det viktig å ikke sette i gang med mer omfattende restaurering enn det en greier å følge opp med skjøtsel i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaureres, kan det være lurt å ta det trinnvis over flere sesonger. Slik blir det mer overkommelig, og en får en følelse med hvor omfattende de ulike tiltaka er, og hva en kan forvente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomføres på frossen og gjerne bar mark, dette for å unngå skader på undervegetasjonen og er samtidig lettvinnt for å få så lav stubbe som mulig. Rydding i snø kan være noe mer tungvint, mindre busker og oppslag kan også ryddes på sommeren når det er tørt og mye av biomassen er samlet i bladene.

I slåtteenger som *ikke* har vært tresatt er det ikke noe poeng å sette igjen noe særlig med trær. Gamle styvingstre må imidlertid spares. Et og annet lauvtre med fin og vid krone kan og få stå. All gran/furu og fremmede treslag (eksempelvis platanlønn) bør fjernes.

Etter hogst er det spesielt viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubber og lignende blir samla sammen og brent på egna steder, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødig oppgjødsling. Ryddeavfall som ligger spreidd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska rask- og storvoksen konkurransesterk vegetasjon. Oppflising og spredning av flis i området er av samme grunn ikke å anbefale.

Gjenstående biomasse vil ta opp noe av næringen som frigjøres fra de døde røttene til trær og busker som har blitt ryddet vekk. Dette gir en gjødselseffekt som lett forårsaker oppvekst av uønska nitrogenkrevende arter (som for eksempel bringebær, brennesle). Gradvis gjenåpning er derfor viktig. Gjødslingseffekten sammen med økt lysinnstråling fører gjerne også til en del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningene i juli, når det er minst energi samla i rotsystemet. Dette faller normalt sammen med slåttetidspunktet. Det kan likevel være nødvendig å rydde lauvrenninger flere ganger utover i første sesongen, og i tillegg året etter.

Osp og or sprer seg ved rotskudd, og rydding kan i mange tilfelle føre til utstrakt renning. Disse kan det derfor lønne seg å ringbarke (sokke). Det bør da skjæres et fem cm bredt band rundt treet nedanfor nederste greina. Det er viktig at snittet er så dypt at all barken forsvinner, slik at transporten av næringsstoff helt sikkert er brutt. Det er lettest å ringbarke om våren. Etter tre sommere må de døde trea fjernes.

Stubber må kappes helt ned til bakken, enten i forbindelse med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubber vil gå raskere i forråtning om en skiller barken fra veden med et spett eller lignende, og så stapper jord i mellom. Med unntak av osp og or kan en også unngå renninger på denne måten. Dette kan til eksempel være aktuelt i kanter som hindrer lysinnstråling til slåttemarka.

Problemarter som bringebær- og rosekratt, brennesle, mjødukt eller liknende går normalt ut ved slått, men kan være avhengig av slått flere ganger per sesong i begynnelsen med ljå eller krattrydder. Ev. felt med einstape (bregne) bør slås ned med kjepp (ikke skjæres ned). På denne måten fortsetter bregna med å transportere næring fra røttene, og utarmer så rotsystemet sitt. Den bør så fjernes på høsten.

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker som finnes på Miljødirektoratets hjemmesider:

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/Annet/Skjotselsboka/>

B. SPEIELL DEL: TVERRVASSGÅRDEN 1

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Tverrvassgården 1		Kommune Rana	Områdenr. 183391070				
ID i Naturbase Tidligere: BN00068332 BN00068309		*Registrert i felt av: Annette Bär	Dato: 13.07.2015				
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige) Bär & Carlsen 2009. Skjøtselsplan for Tverrvassgården, Rana kommune. Bioforsk Rapport 4 (170)		Skjøtselsavtale: Inngått år: 07.03.2013 Utløper år: 06.03.2023					
Hovednaturtype: D01 Slåttemark – 100 %		Utforminger: Fattig slåttetørreng – 100 %					
Tilleggsnaturtyper:							
Verdi (A, B, C): A		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)							
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:	
< 20 m	x	God	x	Slått	x	Torvtekt	G8 – Frisk/tørr, middels baserik eng i høyere liggende strøk og nordpå
20 – 50 m		Svak		Beite	x	Brenning	
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell	
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling			
		Dårlig		Lauving			

Områdebeskrivelse

Innledning

Lokaliteten ble befart i juli 2015 av Annette Bär for å oppdatere skjøtselsplanen for slåttemarkene på Tverrvassgården i Rana kommune. Området er tidligere registrert i naturbasen som slåttemark med 17 enkeltlokaliteter. Bakgrunnen for arbeidet er at slåttemark er en utvalgt naturtype med egen tilskuddsordning. Områdebeskrivelsen og avgrensningen fra 2015 erstatter den fra 2009.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Tverrvassgården ligger i Rana kommune, ca. 30 km fra kommunesenteret Mo i Rana mot svenskegrensen ved E12. Gården ligger 500 m o.h. Arealet består av bratte bakker, småkuperte, skrinne partier og flatere jord langs vannkanten til Tverrvatn. Berggrunnen består i hovedsak av glimmergneis og glimmerskifer, men også noe kalkglimmerskifer i nord.

Lokaliteten Tverrvassgården 1 omfatter to delområder som er verdisatt som svært viktig (A-verdi) med henholdsvis 3,4 og 1,4 daa. Delområdene ligger sør for bygningene på begge sider av den gamle veien. Det østlige delområdet avgrenses i øst og sør mot kratt i skråningen til E12 og i nord mot mindre kupert og skrint areal. Det vestlige området følger sjøkanten. I nord grenser området mot lokaliteten Tverrvassgården 2, i sør danner bjørkekratt og høystauder grensen av slåttemarka.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Slåttemarka (D01) er småkupert og skrinn med lavvokst urterik vegetasjon. Basert på artsutvalget betegnes slåttemarksutformingen som «fattig slåttetørreng» som er kalkfattig til intermediær kalkrik på tørr grunn. Vegetasjonstypen klassifiseres til «frisk/tørr, middels baserik eng i høyere liggende strøk og nordpå» (G8).

Artsmangfold

Artsmangfoldet har ikke blitt registrert på nytt i forbindelse med oppdatering av skjøtselsplanen i 2015. Dette skyldes en svært sen sommer i 2015. Siden bruksform og –intensitet ikke er forandret siden 2009 baserer beskrivelsen av arts mangfoldet seg på registreringene i 2009. Her nevnes arter som fjellfrøstjerne, vanlig marinøkkel, fjellmarinøkkel, harerug, setermjelt, blåklokke, fjelltistel, fjelltimotei, føyllblom, fjellsyre, stivstarr, lemenstarr, fjellstarr, slirestarr, blåbær og tyttebær.

Bruk, tilstand og påvirkning

Slåttemarka har en lang brukshistorie. I 1975 ble driften på Tverrvassgården imidlertid nedlagt og arealene lå brakk til 1997. Siden 1997 har de fleste innmarksarealene blitt åpnet opp og tatt i bruk igjen. Slåtten har blitt gjennomført på tradisjonelt vis, med sen slått og hesjing kombinert med vårbeite med sau. Verken kunstgjødsel eller husdyrgjødsel har blitt brukt.

Fremmede arter

Ingen registrert.

Skjøtsel og hensyn

Det er viktig å opprettholde slått som skjøtselsmetode med årlig, sein slått og etterfølgende hesjing av graset. Gjødsling (både kunst- og husdyrgjødsel) samt jordbearbeiding bør unngås i de mest verdifulle slåttemarkene på Tverrvassgården. Dette vil føre til endringer i vegetasjons sammensetning og nedgradering av lokaliteten som verdifull slåtteeng.

Slått/rydding av kratt i veikanten og rundt slåttemarka er viktig for å forhindre spredning inn i slåttemarka. Det er også svært positivt at tilgrensende slåttemarksarealer blir holdt i hevd ved slått for å unngå spredning av gjengroingsarter fra kantene.

Del av helhetlig landskap

Ekstensivt drevne slåttemarker er en trua naturtype og blir på nasjonalt plan sjeldnere og sjeldnere som følge av driftsendringer i kulturlandskapet. Slåttemarkene på Tverrvassgården skjottes på tradisjonelt vis. Landskapet er preget av småskala driftsstruktur med små teiger. Området er kupert som medfører stor variasjon i jorddybde, helningsgrad og fuktighetsgrad. Kantvegetasjonen slås, noe som bidrar til at kulturlandskapet holdes åpent. Gamle ferdsels- og kjøreveier tas vare på. Våningshuset og driftsbygninger har blitt restaurert og bidrar til tidsdybden i landskapet. Tverrvassgården fikk tildelt Nordland fylkes kulturlandskapspris i 2006 og ble nominert til nasjonal kulturlandskapspris i 2009.

Verdibegrunnelse

Lokaliteten er i god hevd. Slåttemarkene er i god tilstand uten gjengroingstegn. I tillegg er arealene ugjødsle. Vegetasjonen er artsrik med mange skjøtselsavhengige arter og har innslag av kalkkrevende fjellarter. Det ble ikke registrert rødlistearter i 2009. Lokaliteten vurderes som nasjonalt viktig, verdi A.

B. SPEIELL DEL: TVERRVASSGÅRDEN 2

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Tverrvassgården 2		Kommune Rana		Områdenr. 183391071			
ID i Naturbase Tidligere: BN00068310 +311, 313-317, 320, 321, 323 + 325 (11 lokaliteter)		*Registrert i felt av: Annette Bär		Dato: 13.07.2015			
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige) Bär & Carlsen 2009. Skjøtselsplan for Tverrvassgården, Rana kommune. Bioforsk Rapport 4 (170)				Skjøtselsavtale: Inngått år: 07.03.2013 Utløper år: 06.03.2023			
Hovednaturtype: D01 Slåttemark 100 %		Utforminger: Rik slåtteeeng, 17 % Fattig slåtteeeng 49% Fattig slåttefukteng 25% Rik slåttemarkskant 9%					
Tilleggsnaturtyper:							
Verdi (A, B, C): B		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)							
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper: G4 – Frisk fattigeng, engkvein-rødsvingel- gulakseng G8 – Frisk/tørr, middels baserik eng i høyere liggende strøk og nordpå G13- frisk, næringsrik «natureng»	
< 20 m	x	God	x	Slått	x		Torvtekt
20 – 50 m		Svak		Beite	x		Brenning
50-100 m		Ingen		Pløying			Park/hagestell
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling	x		
		Dårlig		Lauving			

Områdebeskrivelse

Innledning

Lokaliteten ble befart i juli 2015 av Annette Bär for å oppdatere skjøtelsesplanen for slåttemarkene på Tverrvassgården i Rana kommune. Området er tidligere registrert i naturbasen som slåttemark med 17 enkeltlokaliteter. Bakgrunnen for arbeidet er at slåttemark er en utvalgt naturtype med egen tilskuddsordning. Områdebeskrivelsen og avgrensningen fra 2015 erstatter den fra 2009.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Tverrvassgården ligger i Rana kommune, ca. 30 km fra kommunesenteret Mo i Rana mot svenskegrensen ved E12. Gården ligger 500 m o.h. Arealet består av bratte bakker, småkuperte, skrinne partier og flatere jord langs vannkanten til Tverrvatn. Berggrunnen består i hovedsak av glimmergneis og glimmerskifer, men også noe også kalkglimmerskifer i nord.

Lokaliteten «Tverrvassgården 2» består av 11 delområder med til sammen 31,4 daa som er verdisatt som viktig (B-verdi). De fleste delområdene ligger i den sørvestvendte skråningen mellom gamle veien og E12. Dellokalitetene er mindre slåttemarksarealer på 0,4 til 4 daa og avgrenses hovedsakelig enten av skogen eller av veien. Veikanten inngår som en ca. 2 m bred stripe siden den skjøttes på samme måten som slåttemarksteigene.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Slåttemarka (D01) består av forskjellige utforminger. De fleste arealene er fattige slåtteeeng. Rikere utforminger finner vi i områder med kalkglimmerskifer. Fuktigere utforminger finnes mot kanten av Tverrvatnet og nord for tunet hvor vannet dreneres fra E12. Vegetasjonstypene klassifiseres som frisk fattigeng, engkvein-rødsvingel-gulaks-eng (G4), frisk/tørr, middels baserik eng i høyere liggende strøk og nordpå (G8) og frisk, næringsrik «natureng» (G13).

Artsmangfold

Artsmangfoldet har ikke blitt registrert på nytt i forbindelse med oppdatering av skjøtelsesplanen i 2015. Dette skyldes en svært sen sommer i 2015. Siden bruksform og –intensitet ikke er forandret siden 2009 baserer beskrivelsen av artsamangfoldet seg på registreringene i 2009. Generelt er slåttemarkene gras- og urterik og karplantene er jevnt fordelt, noe som gir et homogent preg på engene. Artsmangfoldet varierer noe i slåttemarksteigene avhengig av kalkpåvirkningsgrad, eksponering for tørke eller fuktighet og gjødsling. Generelt dominerer rødsvingel, engrapp, engkvein, hvitmaure, småengkall, engsyre, skogstjerne, ryllik, engkarse, blåklokke, engsoleie, marikåpe sp. nyresoleie, hvitkløver, engfrytle, gulaks, fjelltimotei, gullris og harerug. I de fuktigere engene er det bl.a. bekkeblom, trådsiv, mjøduert, myrmaure, harestarr, slåttestarr, krypsoleie, jåblom, skogstorkenebb og ballblom som kommer inn. Ingen rødlistede arter ble registrert under befarings.

Bruk, tilstand og påvirkning

Slåttemarkene har en lang brukshistorie. I 1975 ble driften på Tverrvassgården imidlertid nedlagt og arealene lå brakk til 1997. Siden 1997 har de fleste innmarksarealene blitt åpnet opp

og etter hvert tatt i bruk igjen. Slåtten har blitt gjennomført på tradisjonelt vis, med sen slått og hesjing kombinert med vårbeite med sau i en kort periode. Kunstgjødsel har ikke blitt brukt, men på noen delarealer kjøres det ut husdyrgjødsel i små mengder i enkelte år som en del av gårdsdriften. Den snøfattige vinteren 2014/15 har ført til isbrannskader, som finnes som flekker i noen av slåttemarksteigene.

Fremmede arter

Ingen registrert.

Skjøtsel og hensyn

Det er viktig å opprettholde slått som skjøtselsmetode med årlig, sein slått og etterfølgende hesjing av graset. Gjødsling med kunstgjødsel samt jordbearbeiding bør unngås. Spredning av husdyrgjødsel skal ikke skje på B-lokalitetene som ikke har blitt brukt tidligere til dette. Slått og rydding av kratt i veikanten, rundt og imellom slåttemarkene er viktig for å forhindre spredning av ugras og kratt inn i engene. Dette skaper samtidig korridorer mellom teigene og gir en visuell helhet i landskapet.

Del av helhetlig landskap

Ekstensivt drevne slåttemarker er en trua naturtype og blir på nasjonalt plan sjeldnere og sjeldnere som følge av driftsendringer i kulturlandskapet. Slåttemarkene på Tverrvassgården skjøttes på tradisjonelt vis. Landskapet er preget av småskala driftsstruktur med små teiger. Området er kupert som medfører stor variasjon i jorddybde, helningsgrad og fuktighetsgrad. Kantvegetasjonen slås, noe som bidrar til at kulturlandskapet holdes åpent. Gamle ferdsels- og kjøreveier tas vare på. Våningshuset og driftsbygninger har blitt restaurert og bidrar til tidsdybden i landskapet. Tverrvassgården fikk tildelt Nordland fylkes kulturlandskapspris i 2006 og ble nominert til nasjonal kulturlandskapspris i 2009.

Verdibegrunnelse

Lokaliteten er i god hevd siden arealene har enten blitt skjøttet som tradisjonell slåtteenng i lang tid eller har blitt ferdig restaurert slik at artsmangfoldet domineres av kulturmarksarter. Vegetasjonen er middels artsrik og har innslag av både kalk- og fuktighetsindikatorer. Det ble ikke registrert rødlistearter i 2009. Lokaliteten vurderes som regionalt viktig, verdi B. Delområder over 1 daa og som ikke har blitt gjødslet har potensiale til å bli oppjustert til nasjonal verdi etter en oppdatering av artsmangfoldet under neste revidering av skjøtselsplanen.

B. SPESIELL DEL: TVERRVASSGÅRDEN 3

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Tverrvassgården 3				Kommune Rana		Områdenr. 183391072		
ID i Naturbase Tidligere: BN00068312, 318, 319, 322 (4 lokaliteter)		*Registrert i felt av: Annette Bär				Dato: 13.07.2015		
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige) Bär & Carlsen 2009. Skjøtselsplan for Tverrvassgården, Rana kommune. Bioforsk Rapport 4 (170)						Skjøtselsavtale: Inngått år: 07.03.2013 Utløper år: 06.03.2023		
Hovednaturtype: D01 Slåttemark – 100 %				Utforminger: Fattig slåtteeeng 100 %				
Tilleggsnaturtyper:								
Verdi (A, B, C): C			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)								
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):				Vegetasjonstyper: G4 – Frisk fattigeng, engkvein-rødsvingel-gulakseng G13 - frisk, næringsrik «natureng»
< 20 m	x	God	x	Slått	x	Torvtekt		
20 – 50 m		Svak		Beite	x	Brenning		
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell		
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling	x			
		Dårlig		Lauving				

Områdebeskrivelse

Innledning

Lokaliteten ble befart i juli 2015 av Annette Bär for å oppdatere skjøtelsesplanen for slåttemarkene på Tverrvassgården i Rana kommune. Området er tidligere registrert i naturbasen som slåttemark med 17 enkeltlokaliteter. Bakgrunnen for arbeidet er at slåttemark er en utvalgt naturtype med egen tilskuddsordning. Områdebeskrivelsen og avgrensningen fra 2015 erstatter den fra 2009.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Tverrvassgården ligger i Rana kommune, ca. 30 km fra kommunesenteret Mo i Rana mot svenskegrensen ved E12. Gården ligger 500 m o.h. Arealet består av bratte bakker, småkuperte, skrinne partier og flatere jord langs vannkanten til Tverrvatn. Berggrunnen består i hovedsak av glimmergneis og glimmerskifer, men også noe også kalkglimmerskifer i nord.

Lokaliteten «Tverrvassgården 3» består av 3 delområder på til sammen 6,8 daa som er verdisatt som lokalt viktig (C-verdi). Delområdene ligger på vestsida av gammelveien langs Tverrvatnet. Dellokalitetene er mindre slåttemarksarealer på 0,6 til 4 daa og avgrenses enten av skogen, gammelveien eller vannkanten.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Slåttemarka (D01) består av utforming fattig slåtteng. Vegetasjonstypene klassifiseres som frisk fattigeng, engkvein-rødsvingel-gulaks-eng (G4) og frisk, næringsrik «natureng» (G13).

Artsmangfold

Artsmangfoldet har ikke blitt registrert på nytt i forbindelse med oppdatering av skjøtelsesplanen i 2015. Dette skyldes en svært sen sommer i 2015. Siden bruksform og –intensitet ikke er forandret siden 2009 baserer beskrivelsen av artsamangfoldet seg på registreringene i 2009. Generelt er slåttemarkene gras- og urterik og karplantene er jevnt fordelt, noe som gir et homogent preg på engene. Artsmangfoldet varierer noe i slåttemarksteigene avhengig av gjødslingsgraden.

Artsutvalget består av rødsvingel, engrapp, engkvein, hvitmaure, småengkall, skogstjerne, ryllik, engkarse, blåklokke, engsoleie, marikåpe sp. nyresoleie, hvitkløver, engfrytle, gulaks, fjelltimotei, gullris og harerug. Andel av bl.a. engsyre og engsoleie øker der det nylig har blitt gjødslet. Ingen rødlistede arter ble registrert under befaringsa.

Bruk, tilstand og påvirkning

Slåttemarka har en lang brukshistorie. I 1975 ble driften på Tverrvassgården imidlertid nedlagt og arealene lå brakk til 1997. Siden 1997 har de fleste innmarksarealene blitt åpnet opp og tatt i bruk igjen. Slåtten har blitt gjennomført på tradisjonelt vis, med sen slått og hesjing kombinert med vårbeite med sau. Kunstgjødsel har ikke blitt brukt på arealene men på noen delarealer kjøres det ut husdyrgjødsel i små mengder i enkelte år som en del av gårdsdriften.

Fremmede arter

Ingen registrert.

Skjøtsel og hensyn

Det er viktig å opprettholde slått som skjøtselsmetode med årlig, sein slått og etterfølgende hesjing av graset. Gjødsling med kunstgjødsel samt jordbearbeiding bør unngås. Spredning av husdyrgjødsel skal først og fremst skje på arealer som er verdisatt som lokal viktig (C-verdi). Slått og rydding av kratt i veikanten, rundt og imellom slåttemarkene er viktig for å forhindre spredning av ugras og kratt inn i engene. Dette skaper samtidig korridorer mellom teigene og gir en visuell helhet i landskapet.

Del av helhetlig landskap

Ekstensivt drevne slåttemarker er en trua naturtype og blir på nasjonalt plan sjeldnere og sjeldnere som følge av driftsendringer i kulturlandskapet. Slåttemarkene på Tverrvassgården skjøttes på tradisjonelt vis. Landskapet er preget av småskala driftsstruktur med små teiger. Området er kupert som medfører stor variasjon i jorddybde, helningsgrad og fuktighetsgrad. Kantvegetasjonen slås, noe som bidrar til at kulturlandskapet holdes åpent. Gamle ferdsels- og kjøreveier tas vare på. Våningshuset og driftsbygninger har blitt restaurert og bidrar til tidsdybden i landskapet. Tverrvassgården fikk tildelt Nordland fylkes kulturlandskapspris i 2006 og ble nominert til nasjonal kulturlandskapspris i 2009.

Verdibegrunnelse

Arealene har vært i bruk som slåtteeeng i lang tid og hevden ansees som god. Vegetasjonen er middels artsrik og består av både gras og urter. Det finnes en del skjøtselsavhengige arter men innslaget av nitrofile arter øker der det nylig har blitt brukt husdyrgjødsel. Det ble ikke registrert rødlistearter. Lokaliteten er mer produktive enn slåttemarkene på Tverrvassgården som er verdisatt til A eller B. Men engene er viktige for gårdsdriften og bidrar til at de mer verdifulle områdene også kan holdes i hevd. Lokaliteten vurderes som lokalt viktig, verdi C.

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtselsplan: 01.10.2015

UTFORMET AV: Annette Bär

FIRMA: NIBIO, Tjøtta

UTM : 33W 0480389 Ø 7347446 N

Gnr/bnr.: 29/1

AREAL (nåværende): 43,0 daa

AREAL etter evt.restaurering: -

Del av verneområde? Nei

Vurdering av slått

Lokalitet 1: Tverrvassgården 1 (A-verdi) (4,8 daa)

3,4 daa, kategori (a), tung slått – skrint og ujevnt terreng

1,4 daa, kategori (b), middels tung slått – ujevnt terreng

Lokalitet 2: Tverrvassgården 2 (B-verdi) (31,4 daa)

7,6 daa, kategori (a), tung slått – skrint og/eller ujevnt terreng eller smalt skjer

18,0 daa, kategori (b), middels tung slått – ujevnt terreng eller smalt skjer

5,8 daa, kategori (c), lett slått – flatt og/eller jevnt terreng

Lokalitet 3: Tverrvassgården 3 (C-verdi) (6,8 daa)

2,0 daa, kategori (b), middels tung slått – ujevnt terreng

4,8 daa, kategori (c), lett slått – flatt og/eller jevnt terreng

Mål

Hovedmål for lokaliteten:

Bevare slåttemark med tradisjonell bruksform og bruksintensitet.

Konkrete delmål:

- Opprettholde artssammensetning karakteristisk for tradisjonelt drevet seminaturlig grasmark generelt og slåttemark spesielt. Dette gjelder spesielt den mest verdifulle slåttemarkslokaliteten «Tverrvassgården 1»

- Arealet skal holdes i hevd som ekstensivt drevet slåttemark (gjengroingstilstand skal være svak til ubetydelig).
- Fremmede arter som representerer høy risiko for stedegent biologisk mangfold skal være fraværende.
- Arealet på slåttemark skal være ca. 40 daa
- Opprettholde skjøtsel av veikanten som bidrar til et åpent kulturlandskap og fungerer som spredningskorridorer for arter.
- Ta vare på gamle ferdsels- og kjøreveier som fungerer som korridorer mellom slåttemarksteigene
- Skape spredningskorridorer for arter og bidrar til et åpent kulturlandskap mellom slåttemarksteigene

Tilstandsmål arter:

- Beholde artsinventaret med et høyt innslag av lågurtarter og kortvokste grasarter karakteristisk for ugjødsla kulturmark og slåttemark. Eksempler på slike arter er småengkall, blåklokke, ryllik, marinøkkel, fjellmarinøkkel, gulaks, engkvein og engrapp.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

- Sikre at bjørkekratt og einer ikke fører til gjengroing av slåttemarksarealene.

Aktuelle tiltak

	Prioritering (år)	Ant daa og kostnad
Generelle tiltak:		
Slått etter frøsetting (ca. etter 15. juli) og gresset bakketørkes eller hesjes i noen dager, slik at frøene får tid å falle av. Høyet må fjernes etter tork for å unngå gjødslingseffekter og for å få nok lystilgang til spirende planter.	Årlig	Totalt 43 daa
Svært bratte/ujevne/skrinne partier slås med ljà		11 daa
Middels bratte/jevne områder slås med tohjulsslåmaskin		21,4 daa
Flatt og/eller jevnt terreng med bæreevne til 4-hjuling		10,6 daa
Husdyrgjødsel skal fortrinnsvis brukes på C- lokaliteter og B-lokaliteter som tidligere har blitt brukt til dette.		
Se for øvrig del A for slåttemark i skjøtelsesplanen.		

<p>Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle:</p> <p>Tynne skogen mellom slåttemarksteigene</p> <p>Areal med isbrannskader harves opp (med fingerharve) og høy strøs tynt over slik at frø fra stedege slåttemarka faller av og kan spire</p>	<p>Etter behov og kapasitet 2016</p>	<p>13,6 daa</p> <p>ca. 2 daa</p>
--	--------------------------------------	----------------------------------

Utstysbehov: Grunneier fikk investeringstilskudd til tohjulsstraktor med venderive (2013)

Oppfølging

Skjøtselsplanen skal evalueres innen: 8 år

Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: -

Tilskudd søkt år: siden 2010

søkt til: skjøtsel, restaurering og utarbeiding av skjøtselsplan (2015)

Tilskudd tildelt år: siden 2010

tildelt fra: Tilskuddsordning for utvalgte naturtyper

Skjøtselsavtale parter:

Ansvar

Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen:

Grunneier Per Olai Pettersen utfører tiltak i området.

Fylkesmannen i Nordland v/ miljøvernavdelinga har ansvar for oppfølging og veiledning i tråd med handlingsplan for slåttemark.

KILDER

Direktoratet for naturforvaltning. (2007). Kartlegging av naturtyper – Verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13 2.utgave 2006 (oppdatert 2007).

Fremstad, E. (1997). Vegetasjonstyper i Norge. – *NINA temahefte* 12: 279.

Kålås, J. A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. r. (2010). Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge.

Bär, A. & Carlsen, T.H. 2009. Skjøtselsplan for Tverrvassgården, Rana kommune. Bioforsk Rapport 4 (170).

Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. & Kvamme, M. (1999). *Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker*: Landbruksforlaget.

Svalheim, E. (2014). Faktaark for slåttemark. Revidert 29.11.2014.

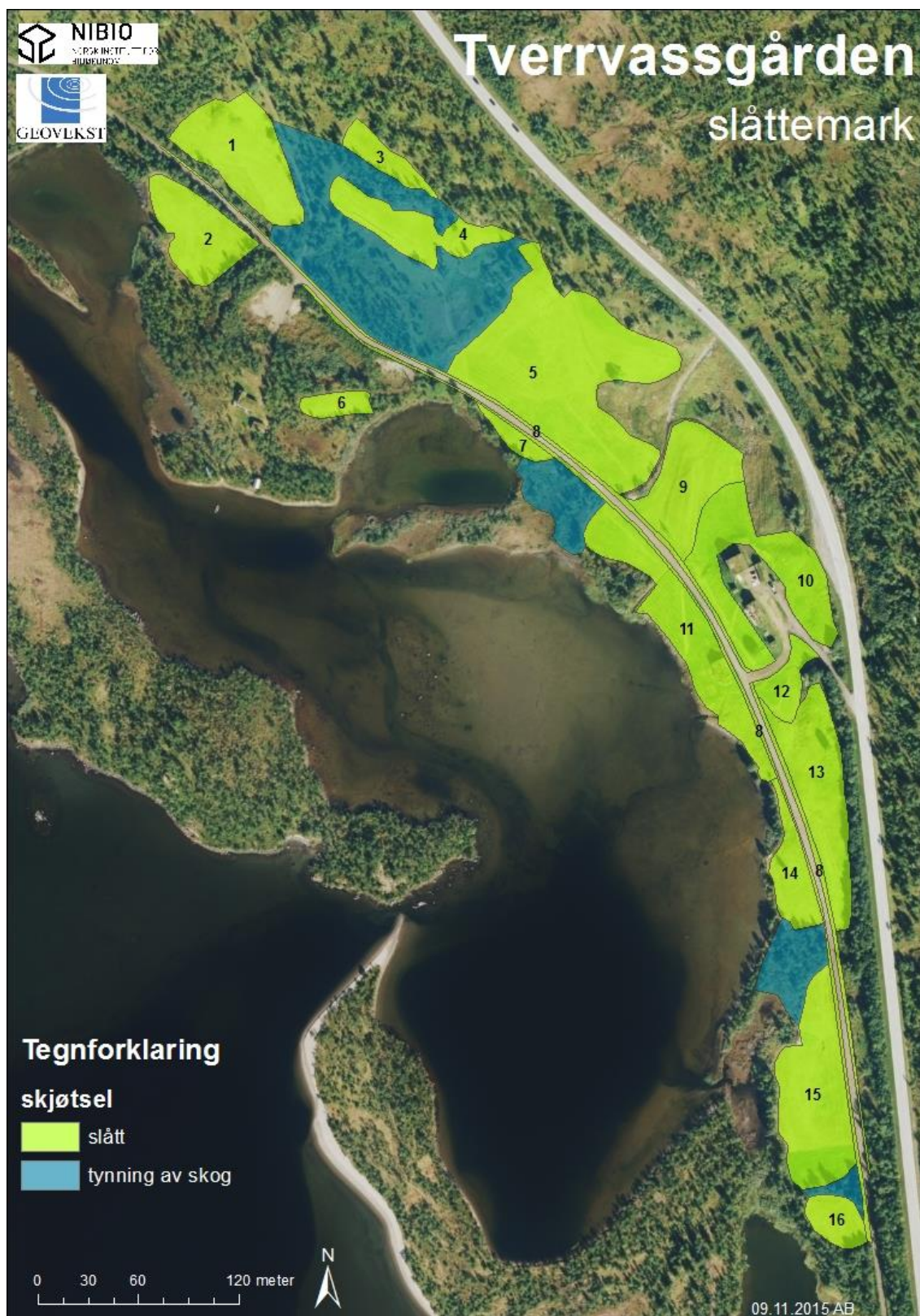
VEDLEGG

Nr	Emne
1	Kart med arealavgrensning
2	Kart med skjøtselstiltak
3	Oversikt over delarealer på Tverrvassgården
4	Bilder

Vedlegg 1 – Kart med arealavgrensning

Vedlegg 2 – Kart med skjøtselstiltak

Vedlegg 3 – Oversikt over delarealer på Tverrvassgården

ID	Tidl. BN-nr	Verdi 2015	Lokalitetsnavn 2015	Vegetasjonsut-forming jfr. faktaark (2015)	Vegetasjonstype jfr. Fremstad (kartlagt 2009)	skjøtselstiltak	Areal (daa)
1	BN00068317	B	Tverrvassgården 2	Rik slåtteeng	Frisk/tørr, middels baserik eng i høyere liggende strøk og nordpå	Tohjuling, ljà	3,4 (3,0+0,4)
2	BN00068318	C	Tverrvassgården 3	Fattig slåtteeng	Frisk næringsrik «natureng»	4-hjuling	2,3
3	BN00068323	B	Tverrvassgården 2	Fattig slåtteeng	Frisk fattigeng	Ljà	0,8
4	BN00068316	B	Tverrvassgården 2	Fattig slåtteeng	Frisk fattigeng	Ljà	2,1
5	BN00068315	B	Tverrvassgården 2	Fattig slåtteeng	Frisk fattigeng	4-hjuling, tohjuling, ljà	9,1 (5,8 + 3,0+0,3)
6	BN00068322	C	Tverrvassgården 3	Fattig slåtteeng	Frisk fattigeng	Tohjuling	0,6
7	BN00068321	B	Tverrvassgården 2	Fattig slåtteeng	Frisk fattigeng	Ljà	0,4
8	BN00068325	B	Tverrvassgården 2	Rik slåttemarkskant	Rik slåttemarkskant	Ljà	2,7 (0,8 + 1,3+0,6)
9	BN00068320	B	Tverrvassgården 2	Fattig slåtteeng	Frisk næringsrik «natureng»	Tohjuling (bløt)	2,8
10	BN00068314	B	Tverrvassgården 2	Fattig slåtteeng + Rik slåtteeng	Frisk fattigeng + Frisk/tørr, middels baserik eng i høyere liggende strøk og nordpå	Tohjuling	4,1
11	BN00068312 BN00068319	C	Tverrvassgården 3	Fattig slåtteeng	Frisk fattigeng	4-hjuling Tohjuling	3,9 (2,5 + 1,4)
12	BN00068313	B	Tverrvassgården 2	Fattig slåtteeng	Frisk fattigeng	Ljà	0,9
13	BN00068332	A	Tverrvassgården 1	Fattig slåttetørreng	Frisk/tørr, middels baserik eng i høyere liggende strøk og nordpå	Ljà	3,4
14	BN00068309	A	Tverrvassgården 1	Fattig slåttetørreng	Frisk/tørr, middels baserik eng i høyere liggende strøk og nordpå	Tohjuling	1,4
15	BN00068311	B	Tverrvassgården 2	Fattig slåttefukteng	Frisk fattigeng	Tohjuling (bløt)	4,2
16	BN00068310	B	Tverrvassgården 2	Fattig slåttefukteng	Våt/fuktig, middels næringsrik eng	Tohjuling (bløt)	0,9

Vedlegg 4 – Bilder

Figur 1: Slåttemark (ID 5) med blikk mot slåttemark (ID 9) som er bratt i den øvre delen men kan slås med 4-hjuling i den nedre, flate delen av enga (Foto: A. Bär).

Figur 2: Slåttemark (ID 1) med blikk mot gammelveien. Området har blitt ferdig restaurert siden befaringen i 2009 (Foto: A. Bär).

Figur 3: Slåttemark (ID 4) med blick sørover mot gårdstunet (Foto: A. Bär).

Figur 4: Slåttemark (ID 3) som har blitt ferdig restaurert siden befaringen i 2009 (Foto: A. Bär).

Figur 5: Den gamle kjørevei imellom slåttemarkene med ID 3, 4 og 5 har blitt åpnet opp og kan fungere som spredningskorridor mellom engene (Foto: A. Bär).

Figur 6: I den nedre delen av slåttemark (ID 5) finnes det flekker med isbrannskader fra vinteren 2014/2015 (Foto: A. Bär).